

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-84-93>

УДК 37.015.31:[37:001.895]-048.22(045)

Муковіз Олексій Павлович,

доктор педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри теорії початкового навчання,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Умань, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9262-9209>

alexmukovoz@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УПРОВАДЖЕННЯ ПАРТИСИПАТИВНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ

Анотація. У статті поставлена нова проблема у сфері методології та методики наукових досліджень, що полягає в актуалізації застосування партисипаторних досліджень, що практично не використовуються в Україні. Розкрито сутнісні характеристики партисипаторних досліджень. Особливості реалізації партисипаторних досліджень у сфері освіти обумовлені: сучасна освіта зіштовхується з організаційно складними навчальними, виховними та управлінськими завданнями, і кожна підсистема освіти та окрема освітня організація мають унікальні проблеми, які не завжди можна вирішити стандартизованими методами; система освіти орієнтована на саморегуляцію, самоврядування та формування партисипативної культури всіх учасників освітнього процесу, включаючи вчителів, учнів, батьків та адміністрацію закладів освіти; різноманітність видів освітньої діяльності та варіативність її характеристик в різних підсистемах освіти визначаються специфічністю кожної галузі, що унеможлиблює уніфікацію застосування освітніх стандартів; сучасна освіта є варіативною та динамічною і орієнтована на інноваційність у змісті та методиках педагогічної діяльності; оцінка ефективності освітньої діяльності є складною та неформалізованою, і отримання достовірної інформації можливе переважно завдяки самообстеженню, самоаналізу та самопроєктуванню у всіх видах діяльності. Всі ці підходи до партисипативного управління в освіті включають партисипаторні дослідження як невід'ємну та важливу частину. Їх реалізація передбачає прилучення всіх учасників освітнього процесу до вирішення проблеми якості освіти. Активне звернення до колективної свідомості та практики колективної діяльності різних учасників освітнього процесу сприяє спільному виявленню проблем, пошуку їх причин та чинників, прийняттю рішень у реалізації дослідницької та проєктної діяльності, а також сприяє формуванню базових цінностей, норм та стандартів партисипативної культури всіх учасників дослідницького процесу в освіті.

Ключові слова: партисипативний підхід; партисипативні дослідження; партисипативна культура; партисипативне проектування; вчителі; учні; освіта; соціологія.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Партисипативні дослідження як дослідницька стратегія та практика ще не застосовувалися в українському освітньому просторі, але вони мають значні перспективи й методологічний потенціал. У нинішніх освітніх реформах лише дослідницькі зусилля, самодослідження та самопроекування діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу можуть бути ефективними за умови пошуку шляхів оптимальної адаптації інновацій не лише у напрямі їх розробки, а й у реальній практиці в освітній діяльності. Загалом в освіті склалися важливі передумови реалізації цього виду як дослідницької діяльності, оскільки процес формування партисипативної культури в освітніх установах різного рівня – це вже реалії сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях М. Бурава, К. Брока, Дж. Петіта, Дж. Чевайлера, Д. Баклеса, С. Хікей, Дж. Мохана та інших досліджено різноманітні теоретичні й практичні аспекти впровадження партисипативного підходу.

Аналіз вищезазначених досліджень свідчить про актуальність, теоретичну і практичну значущість окресленої проблеми для освіти, проте саме проблема перспектив упровадження партисипативного підходу в освітніх установах України ще не була предметом цілісного аналізу науковців.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні специфіки партисипаторних досліджень для упровадження в сферу освітньої діяльності.

У процесі дослідження реалізовувалися такі **завдання**: аналіз, систематизація наукових джерел з досліджуваної проблематики; розкрити особливості партисипаторних досліджень та перспективи їх упровадження в сферу освітньої діяльності.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

У науці цей вид дослідження найактуальніший для сучасних напрямів, таких як публічна соціологія. Термін вперше ввів американський соціолог Майкл Бурав [2], який описав його як відкрите суспільство та соціальну науку, що активно виконує соціальні функції.

Партисипативні дослідження знайшли своє застосування як у прикладній соціології, так і в критичній соціології [2]. Особливо яскраво їх прикладна роль виявляється в соціології управління при вирішенні цілком конкретних завдань,

спрямованих на оптимізацію управління групою. Критична соціологія також не є нейтральною щодо подібних досліджень, оскільки результати, зібрані самими учасниками подій, і висновки, які вони роблять, іноді суперечать академічним стереотипам про пояснення відомих фактів і соціальних процесів. Ці результати можуть функціонувати як контрнаративи, які спростовують наукові праці та описи історичного минулого чи сьогодення.

Партисипаторні дослідження, проведені у політичній та соціальній сферах, сприяють розвитку «критичної свідомості». Будучи спрямовані на радикальне зменшення нерівностей, ці дослідження виконують функцію поширення критичних поглядів, зокрема щодо структури влади, методів її утримання та відтворення, а також можливостей зміцнення солідарності для захисту прав людей.

Партисипаторні дослідження набули активного застосування та розвитку в 1960-1970-х роках у країнах з низьким рівнем життя, оскільки були спрямовані на виявлення причин неефективності реалізованих економічних проєктів, щодо зниження рівня бідності та нерівностей. Вони стали альтернативою у галузі наукових досліджень та політики і пропонували варіанти розвитку програм, спрямованих на розширення прав та можливостей нижчих верств населення, покращення їхнього рівня життя. Вони також передбачали навчання новим практикам управління та організації кооперативів, спрямованих на зменшення бідності як у сільській, так і в міській місцевості [5].

Подальший розвиток цих досліджень відбувався з урахуванням марксизму, критичних та феміністських теоретичних напрямів, які ставлять під сумнів політичне та економічне придушення і виявляють приховану консервативну політику. Науковці займалися широким спектром проблем, таких, як жіноча зайнятість, сексизм, сімейне насильство, соціальне самопочуття колективів, умови праці, організаційні проблеми виробництва (зокрема зниження його витрат), профспілкова боротьба, екологічне забруднення, етнічні конфлікти, проблеми освіти, якості навчання, упровадження інтерактивних методів навчання, реорганізація навчальних програм у державних школах, освіта для дорослих тощо.

В Україні партисипаторні дослідження не набули широкого застосування через низький рівень розвитку соціальних інститутів. Однак, їх упровадження має значний потенціал та може стати ключовим чинником їх формування.

Термін «партисипаторні дослідження» не є остаточним і може мати різні тлумачення. Водночас, вони обов'язково включають участь соціальних спільнот як співдослідників, практичну орієнтацію на результат та освітній ефект, який виявляється у поглибленому розумінні представниками соціальних спільнот суті їхніх проблем та способів вивчення. Також важливою характеристикою є оптимізація громадянської активності суспільства, спрямованої на соціальні зміни.

Партисипаторні дослідження є складним набором детально розроблених методологічних підходів і методичних процедур, які орієнтовані на отримання знань, необхідних для конкретних соціальних змін. Водночас, вони виявляють плюралістичну спрямованість. Основні риси цих досліджень [3; 4; 7]:

1. Виражений антипозитивізм.

2. Використання, як правило, методології інтерпретативних парадигм соціології, таких як феноменологія, етнометодологія, символічний інтеракціонізм та інші.

3. Домінування «якісної» стратегії у реалізації дослідницького процесу. Відсутність «об'єкт-суб'єктного» протистояння та відсутність жорстких формалізованих процедур, за допомогою яких емпірично доводяться спочатку сформульовані гіпотези. Логіка наукового пошуку вибудовується та коректується, визначається його попередніми стадіями. Аналіз даних здійснюється в процесі всього дослідження тощо.

4. Гнучке поєднання кількісних та якісних методів збору та аналізу інформації.

Загалом, стратегія партисипаторних досліджень визначається кількома ключовими характеристиками. Вона відзначається відкритістю щодо інформації та відсутністю домінування попередніх уявлень про об'єкт дослідження, які вже сформульовані академічною наукою. Також важливі аспекти цієї стратегії включають процесуальність та орієнтацію на зміну об'єкта дослідження в умовах взаємодії суб'єкт-суб'єкт. Гнучкість у формуванні методичної стратегії, виборі методів та технічних прийомів є іншою характеристикою. Окрім того, важливою є комунікативність, що передбачає розуміння отриманого знання як результату комунікації.

Партисипаторні дослідження користуються традиціями самоекспериментування та самоспостереження, проте їх особливістю є те, що вони реалізуються спільно з суб'єктами та об'єктами діяльності, а орієнтовані не тільки на них, чи для них, дотримуючись принципу дії в ім'я їх добробуту [1; 5]. Колективні зусилля учасників дослідницького співтовариства спрямовані на значні зміни, які повинні відбутися на практиці. Головною метою є самоперетворення всередині груп, організацій і великих соціальних структур. У цьому контексті колективна діяльність органічно поєднується з проведенням дослідження.

Партисипаторні дослідження виконуються за умови, якщо існує група людей, яка усвідомлює наявність спільної соціальної проблеми та потребу у змінах. Означені дослідження передбачають наявність у членів групи розвиненої партисипативної культури, віру в здатність здійснювати зміни та довіру соціальних суб'єктів інститутам, що відповідають за соціальні зміни.

У великому масштабі партисипаторні дослідження спрямовані на зміну значень, цінностей та практик локальних соціокультурних спільнот, утвердження місцевих мережевих територіальних зв'язків. З іншого боку, вони можуть впливати на глобальні проблеми та сприяти макроорієнтації демократичного діалогу, навіть формуванню стратегій соціальних перетворень на всіх рівнях [6].

Взаємодія партисипаторних досліджень з академічною наукою становить принципову проблему, оскільки академічна експертна спільнота визначає методологічні та методичні підходи, стратегію реалізації, а також вимоги до формальних процедур, технічних прийомів та оцінки соціальної ефективності. Взагалі, партисипаторні дослідження враховують основні принципи здобуття наукового знання, яке включає правильну конструкцію методологічної частини, розробку процедур верифікації концептуальних положень та контроль над отриманими даними (за допомогою методу триангуляції).

Взагалі, існує альтернативна концепція та практика партисипаторних досліджень, яка відрізняється від академічної науки та корпоративних стратегій управління. У цьому підході критикується ефективність великих теорій та прийнятих у науці методів дослідження, наголошується на значенні «живого» знання [5; 8].

Ще однією проблемою щодо взаємодії з академічною наукою є високий рівень активної практичної участі співдослідників. Це часто порушує принцип безоцінності та ціннісної нейтральності, що може суперечити вимогам академічної об'єктивності та відстороненості. Однак у мікросоціології, соціальній антропології та етнографії вже наявний значний досвід зі збору якісних даних за цим підходом. Тому правильно організований дослідницький процес може пом'якшити ці проблеми. Щодо збору кількісних даних методами опитування чи стандартизованого спостереження, тут подібні складності мінімізуються завдяки особливостям методу.

Партисипаторні дослідження можуть мати різні організаційні форми, дотримуючись традицій, як «демократичного», так і колективного самоекспериментування, з активною участю академічної експертної спільноти. Важливим є принцип рівноправності у партнерських відносинах, що передбачає не лише спільну участь у розподілі влади та ресурсів, але й постійний обмін знаннями та навичками на кожному етапі проєкту: визначенні проблеми, доборі учасників, створенні дизайну дослідження, його проведенні, інтерпретації результатів та визначенні способів використання отриманих даних для дій [5].

На початковому етапі дослідження визначається те, які спільноти братимуть участь у дослідницькому процесі, характер та рівень їхньої активності. Тут провідною є роль дослідника-експерта, а члени спільноти виступають як консультанти. Далі, на етапі постановки та обговорення проблеми, значущою стає роль співдослідників, а основними організаційними завданнями – вибір адекватного способу групового обговорення, передача відповідальності членам спільноти, кураторство, організація контролю якості інформації, що отримується.

На етапі проєктування дослідження виникає можливість знову передати відповідальність експерту, оскільки він має достатні знання та навички для розробки дослідницької стратегії. Але якщо члени спільноти беруть активну участь у створенні проєкту, їм надається розширена освітня програма. Етап навчання є ключовим, оскільки в іншому випадку дослідження може бути обмеженим або примітивним, і дослідник-експерт повністю бере на себе розробку структури дослідження.

Оскільки збір та обробка інформації у якісних дослідженнях триває протягом усього процесу, важливо, щоб члени спільноти впливали на науковий «порядок денний» та формували методичну стратегію своєю активністю. На цьому етапі отримані результати мають бути добре документовані та підкріплені доказовою базою. Комунікація експерта та дослідників взаємодії демократична, спілкування відбувається зрозумілою мовою. Стиль подачі результатів дослідження відповідає сприйняттю спільноти.

На етапі розробки дослідження відбувається можливе делегування відповідальності експерту, який володіє достатніми знаннями та навичками для створення дослідницької стратегії. У випадку, коли члени спільноти рівноправно беруть участь у створенні комплексного науково-дослідного проєкту, їм спочатку надається

розширена освітня програма. Етап навчання виявляється критично важливим, оскільки без нього дослідження може бути обмеженим або навіть примітивним, і вчений-експерт вимушений повністю брати на себе розробку структури дослідження.

Оскільки збір та обробка інформації за умов реалізації якісної дослідницької стратегії здійснюються протягом усього процесу, то важливо, щоб члени спільноти впливали на «порядок денний» наукового дослідження та формували його методичну стратегію своєю активністю. На цьому етапі отримані результати повинні бути адекватно задокументовані, підкріплені доказовою базою, системою фактів і аргументацією. Спількування між експертом та дослідниками характеризується демократичністю, відбувається ефективна комунікація.

У цілому академічна експертна спільнота має обмежений вплив на реалізацію партисипаторного дослідницького проекту. Виникає протиріччя між активністю громадянської спільноти, яка поступово освоює культуру участі, що визначається прийнятними стандартами та практиками.

При цьому переваги партисипаторного дослідження включають:

1. Заангажованість у проблематику дослідницького проекту відповідно до потреб соціальних груп, чії проблеми залишаються поза увагою суспільства.
2. Альтернативні підходи до організації дослідницького процесу, що включає інтеграцію між дослідниками та досліджуваними, забезпечуючи нову інформацію, спрямовану на вирішення актуальних проблем.
3. Новий підхід до розв'язання питань фінансування, його джерел та обсягів тощо.

Комплексний соціальний ефект від їх використання буде виявлятися у розвитку партисипативних елементів громадянської культури українського суспільства.

Особливості реалізації партисипаторних досліджень у сфері освіти обумовлені:

1. Сучасна освіта зіштовхується з організаційно складними навчальними, виховними та управлінськими завданнями, і кожна підсистема освіти та окрема освітня організація мають унікальні проблеми, які не завжди можна вирішити стандартизованими методами.

2. Система освіти орієнтована на саморегуляцію, самоврядування та формування партисипативної культури всіх учасників освітнього процесу, включаючи вчителів, учнів, батьків та адміністрацію закладів освіти.

3. Різноманітність видів освітньої діяльності та варіативність її характеристик в різних підсистемах освіти визначаються специфічністю кожної галузі, що унеможлиблює уніфікацію застосування освітніх стандартів.

4. Сучасна освіта є варіативною та динамічною і орієнтована на інноваційність у змісті та методиках педагогічної діяльності.

5. Оцінка ефективності освітньої діяльності є складною та неформалізованою, і отримання достовірної інформації можливе переважно завдяки самообстеженню, самоаналізу та самопроєктуванню у всіх видах діяльності.

Різноманітність сфер сучасної освіти, з урахуванням специфічних практик та методів їх реалізації, значно обмежує можливості повного усвідомлення глибини існуючих проблем. Зовнішнє дослідження може забезпечити необхідну інформацію для управлінських структур; однак, партисипативна участь суб'єктів освітнього процесу не

лише принесе «живе» знання про проблеми, а й дозволить створити управлінські проекти, реалізація яких буде безпосередньо залежати від них, що робить ці проекти бажаними, мотивованими та практико-орієнтованими, враховуючи їх сучасні потреби [7].

Процеси реформування в сфері освіти вимагають особливого аналізу. Найефективніші результати при вивченні реальної практики адаптації до них, оцінці їх соціальних ефектів та перспектив, досягаються, якщо ці дослідження виконуються в першу чергу самими учасниками освітнього процесу: вчителями, які активно зацікавлені в ефективній реалізації своєї професійної діяльності; представниками адміністрації закладів освіти, які орієнтовані на оптимізацію своїх управлінських впливів, розвиток самоврядування та встановлення ефективної комунікації з усіма учасниками освітнього процесу; учнями та їхніми батьками, які мають інтерес до реалізації освітніх потреб.

Вивчення та вирішення однієї з актуальних проблем сучасної освіти, а саме: її якості та соціальної ефективності, має конкретизуватися у проекти її оптимізації (управлінські, педагогічні, методичні, організаційні, комунікаційні тощо).

Одним із важливих соціальних ефектів такого дослідження буде активне формування партисипативної культури його учасників та зміцнення тенденції до переходу закладів освіти на реалізацію партисипативного менеджменту. Сформована культура участі напряму пов'язана з орієнтацією освіти на партисипативність, яка дозволяє підвищити якість управління та характеризується по-перше, поглибленням та розширенням взаємодії суб'єктів освіти; по-друге, підвищенням комфортності освітнього процесу в цілому; по-третє, формуванням необхідних для продуктивної спільної роботи особистісних якостей учасників взаємодії; по-четверте, максимальним ефективним використанням можливостей для вирішення поставленої проблеми.

Сучасна освіта може бути успішною лише в умовах сформованої культури учасників всіх її суб'єктів. Динамізм, варіативність та орієнтація на творчий розвиток учнів можливі лише за умов активного діалогу між суб'єктами освітнього процесу, їхньої готовності до прийняття спільних рішень та відповідальності за них.

У контексті реалізації партисипаторного дослідження, в якому вчителі та учні є співдослідниками, важливо відповісти на питання: наскільки вони готові взяти на себе таку роль? Ймовірно, ступінь готовності визначається рівнем їхньої партисипативної культури, яку можна оцінити через роль та ефективність партисипативного управління в освітній установі [7]. Оскільки принципи партисипативного управління та партисипаторних досліджень корелюють, розгляд їх дозволяє сформулювати уявлення про дослідницьку діяльність та необхідні для неї якості педагога.

Основні вимоги до партисипативного управління включають:

- добровільну участь суб'єктів освітнього процесу у малих групах, опитуваннях, спеціальних комісіях та проектній діяльності;
- постійну підтримку малих груп або комісій адміністрацією, надання необхідної інформації для обговорення;
- регламентацію роботи вчителів та учнів у малих групах та інших формах участі;
- відсутність санкцій за висування ідей та пропозицій;
- стійкий зворотний зв'язок за будь-якою ідеєю, навіть якщо вона не була прийнята;
- використання всіх ідей, що отримали схвалення.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, всі ці підходи до партисипативного управління в освітній сфері включають партисипаторні дослідження як невід'ємну та важливу частину. Їх реалізація у сфері освіти передбачає прилучення всіх учасників освітнього процесу до вирішення соціально-освітніх проблем, зокрема проблеми якості освіти. Активне звернення до колективної свідомості та практики колективної діяльності різних учасників освітнього процесу сприяє спільному виявленню проблем, пошуку їх причин та чинників, прийняттю рішень у реалізації дослідницької та проєктної діяльності, а також сприяє формуванню базових цінностей, норм та стандартів партисипативної культури всіх учасників дослідницького процесу в сфері освіти.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання означеної проблеми. **Перспективи подальших досліджень** вбачаємо в дослідженні особливостей партисипативного підходу в початковій освіті.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Brock, K., & Pettit, J., 2007. *Springs of Participation: Creating and Evolving Methods for Participatory Development*. Warwickshire: UK, 232.
2. Burawoy, M., 2005. For Public Sociology. *American Sociological Review*, 70, 1, 4-25. Доступно: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-4446.2005.00059.x>>.
3. Camic, C., & Joas, H., 2003. *The Dialogical Turn: New Roles for Sociology in the Postdisciplinary Age*. Maryland: Rowman & Littlefield, 328.
4. Chambers, R. *20 PRA, PLA and Pluralism: Practice and Theory*. Available at: <https://www.academia.edu/52429771/20_PRA_PLA_and_Pluralism_Practice_and_Theory>.
5. Chevalier, J.M., & Buckles, D.J. *Participatory Action Research: Theory and Methods for Engaged Inquiry*. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/331183566_Participatory_Action_Research_Theory_and_Methods_for_Engaged_Inquiry>.
6. Hickey, S., & Mohan, G., 2004. *Participation: From Tyranny to Transformation? Exploring New Approaches to Participation in Development*. London: Zed Books, 292.
7. Jenkins, H., Puroshotma, R., Clinton, K., Robison, A. J., & Weigel, M. *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. Available at: <https://www.macfound.org/media/article_pdfs/jenkins_white_paper.pdf>.
8. Reason, P., & Bradbury, H., 2001. *Handbook of Action Research: Participative Inquiry and Practice*. London : SAGE, 468.

PECULIARITIES AND PROSPECTS OF IMPLEMENTATION OF THE PARTICIPATORY APPROACH IN EDUCATION

Oleksii Mukoviz,

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Theory of Primary Education

Pavlo Tychna Uman State Pedagogical University

Uman, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-9262-9209

alexsmukovoz@gmail.com

Abstract. The article presents a new problem in the field of methodology and methods of scientific research, which is to actualise the use of participatory research, which is practically not used in Ukraine. The essential characteristics of participatory researches are revealed. The peculiarities of implementing participatory researches in the field of education are specified: modern education is faced with organisationally complex educational, training and management tasks, and each education subsystem and individual educational organisation has unique problems, which cannot always be solved by standardised methods; the education system is focused on self-regulation, self-governance and the formation of a participatory culture of all participants in the educational process including teachers, students, parents and the administration of educational institutions; a variety of educational activities and a variability of its characteristics in different educational subsystems are determined by the specifics of each industry, which makes it impossible to unify the application of educational standards; modern education is variable and dynamic and focused on innovation in the content and methods of pedagogical activity; assessment of the effectiveness of educational activity is complex and informal, and obtaining reliable information is possible mainly through self-examination, self-analysis and self-projection in all types of activities. All these approaches to participatory management in education include participatory researches as an integral and important part. Their implementation provides the involvement of all participants in the educational process in solving the problem of education quality. An active appeal to collective consciousness and practice collective activity of different participants in the educational process promotes joint identification of problems, search for their causes and factors, decision-making in the implementation of research and project activities, and contributes to the formation of basic values, norms and standards of participatory culture of all participants in the research process in education.

Keywords: participatory approach; participatory researches; participatory culture; participatory design; teachers; students; education; sociology.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Brock, K., & Pettit, J., 2007. *Springs of Participation: Creating and Evolving Methods for Participatory Development*. Warwickshire: UK, 232.
2. Burawoy, M., 2005. For Public Sociology. *American Sociological Review*, 70, 1, 4–25. Доступно: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-4446.2005.00059.x>>.
3. Camic, C., & Joas, H., 2003. *The Dialogical Turn: New Roles for Sociology in the Postdisciplinary Age*. Maryland: Rowman & Littlefield, 328.
4. Chambers, R. *20 PRA, PLA and Pluralism: Practice and Theory*. Available at: <https://www.academia.edu/52429771/20_PRA_PLA_and_Pluralism_Practice_and_Theory>.
5. Chevalier, J.M., & Buckles, D.J. *Participatory Action Research: Theory and Methods for Engaged Inquiry*. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/331183566_Participatory_Action_Research_Theory_and_Methods_for_Engaged_Inquiry>.
6. Hickey, S.? & Mohan, G., 2004. *Participation: From Tyranny to Transformation? Exploring New Approaches to Participation in Development*. London : Zed Books, 292.
7. Jenkins, H., Puroshotma, R., Clinton, K., Robison, A. J. & Weigel, M. *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*. Available at: <https://www.macfound.org/media/article_pdfs/jenkins_white_paper.pdf>.
8. Reason, P., & Bradbury, H., 2001. *Handbook of Action Research: Participative Inquiry and Practice*. London : SAGE, 468.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-93-104>
УДК 378.011.3-057.175:005.966] - 047.64(045)

Одарченко Вероніка Ігорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1268-0309>
nika.odarchenko@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНОГО ЗВО

Анотація. У статті актуалізується проблема управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти, оскільки дослідження зазначеного явища необхідно здійснювати з використанням обґрунтованих методологічних підходів. За підсумками аналізу науково-педагогічної літератури зроблено висновок, що сучасними ученими не у повній мірі вивчено питання методологічних підходів до управління професійним розвитком